

משנה פסחים פרק ב

Mishnah Pesahim, chapter 2

(1) As long as one is permitted to eat [hametz, i.e., anyone, including the priest, who, according to Rabban Gamliel (1:5 above), may eat *terumah* that is *hametz* an hour longer than anyone else], one may feed it to cattle,

beasts, and birds, and one may sell it to a gentile, and [if one burned it so that it is no longer edible before the sixth hour,] deriving benefit from it is permitted [even on Pesah itself]. When its time has passed [i.e., the beginning of the sixth hour when the Rabbis declared that it must be destroyed], deriving any benefit from it is forbidden [although this is a Rabbinical prohibition, nevertheless, it has the same force as a Biblical injunction. For example, if one betrothed a woman with *hametz* during the sixth hour, his betrothal would be completely invalid], and [when he destroys the *hametz* by burning it] he may not fire an oven or a range with it. Rabbi Yehudah says: [Just like *notar* (— portions of meat left over from sacrifices after their permitted time) becomes prohibited from deriving any benefit from them and the law is that they must be destroyed by burning, so, too,] there is no [ביעור] removal of *hametz* except by burning; but the Sages say: He

רבנו עובדיה מברטנורא

א כל שעה שמותר לאכול. מדלא קאמר כל שעה שאוכל מאכיל, ונקט לה בתרי לישני, משמע דאתרי גברי קאי, והכי קאמר, כל שעה שמותר לכהן לאכול בתרומה מאכיל ישראל חולין לבהמתו, ומתניתין רבן גמליאל היא שרבן גמליאל אומר חולין נאכלין כל ארבע ותרומה כל חמש. ולית הלכתא כוותיה, אלא בין בתרומה בין בחולין אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש: **מאכיל לבהמה לחיה ולעופות.** צריכי, דאי תנא בהמה, הוה אמינא בהמה דאי משיירא חזי לה ומבער ליה אין, אבל חיה כגון נמיה וחתול וחולדה דאורחה להצניע אימא לא. ואי תנא חיה, הוה אמינא חיה דאי משיירא מצנעא ליה ולא עבר עליה על כל יראה אימא אין, אבל בהמה זמנין דמשיירא ולא אדעתיה לבערו ועבר עליה על כל יראה אימא לא. קמשמע לן, ועופות, איידי דתנא בהמה וחיה תנא נמי עופות: **ומוכרו לנכרי.** לאפוקי מבית שמאי דאמרי לא ימכור אדם חמצו לנכרי אלא אם כן יודע בו שיכלה קודם הפסח דקסברי מצווה אני לבערו מן העולם ולא שיחיה קיים: **ומותר בהנאתו.** בהנאת אפרו, כגון אם חרכו באור קודם זמן איסורו מותר ליהנות באפרו אפילו לאחר זמן איסורו: **עבר זמנו.** משהגיעה שעה ששית אע"פ שאין איסורו אלא מדברי סופרים אסור בהנאתו כאילו היה מאיסורי הנאה של תורה שאם קידש בו אשה אין חוששין לקידושו ואפילו בחמץ נוקשה כגון דגן שנפל עליו דלף וכיוצא בו שבפסח עצמו אין איסורו אלא מדברי סופרים אם קידש בו אשה ביום ארבעה עשר משהגיע שעה ששית אין חוששין לקידושו: **ולא יסיק בו תנור**

may also crumble it and throw it to the wind or cast it into the sea.

(2) *Hametz* belonging to a gentile which remained with him over Pesah is permitted for use [and for those whose custom it is to eat bread of a gentile, it is also permitted to eat]; but [*hametz*] of a Jew [which remained with him over Pesah, the Rabbis

penalized him and it] is forbidden to derive any benefit from it because it is written: “Nor may any leavening be seen in your possession.” (Exodus 13:7)

(3) If a gentile lent [money] to a Jew on [the pledge of] his *hametz* [and defaulted, and it was stipulated that if the Jew defaults the collateral belongs to the gentile retroactively, from the loan date, and the collateral was in the gentile's premises], after Pesah it is permitted for use. [Since by force of the retroactive clause it already belonged to the gentile before Pesah]. [Conversely,] if a Jew lent [money] to a gentile on [the pledge of] his *hametz* [and the gentile defaulted] after Pesah it is prohibited for use [since retroactively, it belonged to the Jew during Pesah]. If ruins collapsed and covered *hametz*, it is regarded as removed [still one should nullify it by declaring it ownerless just in case it is uncovered during Pesah]. Rabbi Shimon ben Gamliel says: [It must be covered by at least three

רבנו עובדיה מברטנורא

ובכרים. לר' יהודה איצטריך דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה, מהו דתימא בהדי דקא שריף ליה ליתנהי מיניה, קמשמע לן דלא, דאפילו בדרך ביעורו אסור ליהנות ממנו מבי מטא זמן איטוריה: **רבי יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה.** דיליף מותר האסור בהנאה ועגוש כרת כחמץ, ומצותו בשריפה ולא בדבר אחר. ורבנן לא ילפי מותר, דחלב של שור הנסקל יוכיח, שאסור באכילה ובהנאה ועגוש כרת ואין טעון שריפה: **ב מותר בהנאה.** לאו למימרא דבאכילה אסור, אלא איידי דבעי למתנא סיפא ושל ישראל אסור בהנאה תנא גבי נכרי מותר בהנאה. אי נמי, משום דאיכא דנהגי איטורא בפת של נכרי, משום הכי לא תני בהדיא חמץ של נכרי מותר באכילה: **משום שנאמר לא יראה לך.** כלומר קנסא קנסינן ליה הואיל ועבר על לא יראה לך. אי נמי, ארישא קאי, חמץ של נכרי מותר משום שנאמר לא יראה לך ודרשינן שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים: **ג נכרי שהלוא לישאל** מעות על חמצו קודם הפסח ואמר לו הישראל אם לא הבאתי לך מעות עד יום פלוני קנה מעבשיו וכגון שהרהינו אצלו בביתו ושהה אצל הנכרי כל ימי הפסח: **אחר הפסח מותר בהנאתו.** דכיון דמטא זמניה ולא פרעיה לא הוי מחוסר גוביינא דברשותו של נכרי היה, אגלאי מלתא למפרע דמשעה שהרהינו אצלו הוה דידיה: **וישראל שהלוא לנכרי כו'. אגלאי מלתא למפרע דשל ישראל הוה: הרי הוא כמבוער.** ואף על פי כן צריך לבטלו, שמא יפקח הגל במועד ונמצא עובר עליו: **כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו.** וכמה היא חפישת הכלב

handbreadths of debris] so that a dog cannot search it out.

(4) One [who is not a priest] who eats *terumah* which is *hametz* on Pesah unintentionally [i.e., he knew it was *hametz*, but did not know it was *terumah*; although *hametz* has no

value on Pesah, still he], must repay [to the priest] the principal plus one fifth [since the restitution proscribed of *קרן וחומש* in Leviticus does not concern itself with the monetary value, but rather its volume, i.e., he replaces the amount of *terumah* he used with the same volume of non-consecrated produce plus one fifth which, in turn, becomes *terumah* (see Rashi on Leviticus 22:14)]; if [he ate the *terumah*] deliberately [even if he did not realize it was *hametz*, the proscribed restitution of *קרן וחומש* is only when eaten unintentionally, thus the only liability here, is for the damages caused by eating someone else's food; however, since *hametz* on Pesah has no value], he is free from payment and [had the *terumah* been defiled, where the priest could normally still use it as firewood, he is free] from [liability for] its value as fuel.

(5) These are the types [of grain] with which one may fulfill his obligation [of matzah] on [the first night of] Pesah: Wheat, barley, spelt, rye, and oats. [Matzah must be made from flour that can become *hametz*, thus excluding rice flour]. And they fulfill [it] with *demai* [produce bought from an *am ha'aretz*, regarding which there is a doubt whether or not tithes have been separated. The Rabbis forbade the consumption of *demai* produce on the general populace unless they tithed them first, but did not forbid it in regard to the poor. Thus, here, since technically speaking, one can declare all his possessions ownerless and be permitted to eat *demai*, therefore, if he used such produce, he has fulfilled his obligation], with

רבנו עובדיה מברטנורא

שלשה טפחים: ד בשוגג. ששגג בתרומה אפילו הויד בחמץ: משלם קרן וחומש. ואע"ג דחמץ בפסח אסור בהנאה ולא שוה מידי, משום דבאוכל תרומה בשוגג כתיב (ויקרא כג) ונתן לכהן את הקודש, דבר הראוי להיות קודש, שאין משלם לו מעות אלא פירות והתשלומים נעשים תרומה הלכך לאו בתר דמים אזלינן: במזיד. שהויד בתרומה אפילו שגג בחמץ: פטור מן התשלומין ומדמי עציים. אם תרומה טמאה היא אין משלם דמי עציים שהיתה ראויה להסיק תחת תבשילו. משום דמזיד בתרומה אינו אלא כשאר גזלן בעלמא, ומעות משלם, לפי דמים ולא לפי מדה, וחמץ בפסח לאו בר דמים הוא שהרי אסור בהנאה ואף להסיק לא חוי ולאוי מידי אפסדיה: ה ידי חובתו. משום חובת מצה בלילה הראשון שהוא מחוייב לאכול מצה דכתיב (שמות יב) בערב תאכלו מצות: בחטים

ma'aser rishon [first tithe] whose *terumah* has been separated, [i.e., *terumat ma'aser*, but not the *terumah gedolah*, that is, the Levite took his tithes and gave *trumat ma'aser* from them before the Israelite had an obligation for *terumah gedolah*, i.e., before the threshing] and with *ma'aser sheni* [second tithe] or *hekdesh*

[sanctified produce] which has been redeemed; and priests [can discharge their obligation] with *hallah* and *terumah*. But [one may] not [fulfill his obligation] with *tevel* [untithed produce, even if its obligation to be tithed is only Rabbinical], nor with *ma'aser rishon* whose *terumah* has not been separated [where the Levite took his tithes and gave *terumat ma'aser* from it after the Israelite had an obligation for *terumah gedolah*], nor *ma'aser sheni* and sanctified produce which were not redeemed [properly. In all these cases this is a *mitzvah* that came about through a transgression, disqualifying the *mitzvah* (Tiferet Yisrael)]. Regarding the [matzah] loaves of the thanksgiving-offering and the [matzah] wafers of a nazirite — if he made them for himself, he cannot fulfill [his obligation] with them [since the verse states: “Guard the matzot.” (Exodus 12:17) The Sages deduce that the matzah must be guarded for the sake of the *mitzvah* of eating the matzah, excluding, therefore, those prepared for a sacrifice]; if he made them to sell in the market, he can discharge [his obligation] with them [during the preparation, he guards them for the *mitzvah* of matzah, knowing that if he does not sell them, he will eat them himself].

(6) And these are the herbs with which one fulfills his obligation on Pesah: With

רבנו עובדיה מברטנורא

ובשעורים וכו'. אבל אורו ודוחן ושאר מינים לא, דכתיב (דברים טז) לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהן ידי חובת מצה, יצאו אורו ודוחן ושאר מינים שאין באין לידי חימוץ אלא לידי סרחון: **ובדמאי ובמעשר ראשון שניטלה תרומתו**. כל הני למאי אצטריכו, מפורשים במס' שבת פרק מפנין: **והכהנים בחלה ובתרומה**. דמהו דתימא מצה השוה וראויה לכל אדם בעינן, וחלה ותרומה אינן ראויין לזרים, קא משמע לן: **חלות תודה ורקיקי נזיר אין יוצאין בהן**. אע"פ שהן מצה גמורה, דכתיב (שמות יב) ושמתם את המצות, מצה המשתמרת לשם מצה, יצאו אלו שאינן משתמרות לשם מצה אלא לשם זבח: **למכור בשוק יוצאין בהן**. דכל למכור בשוק אמר אי מזדבנא מזדבנא. ואי לא, אכילנא לה אנא למצה של מצוה: **ו בחזרת**. בערבי חס"א. לטוג"א בלע"ז: **ובעולשים**. בערבי הנדב"י. ובעל"ז אנדיב"א. והערך פירש

lettuce, endives, horseradish, *harhabinah*, and with *maror*. One fulfills his obligation with them [by eating them] both moist [fresh] and dry, but not preserved [in vinegar], nor stewed nor boiled. And they [the different species for *maror* and likewise, the different types of grain in the Mishnah above] combine to the size of an olive [the minimum volume required to fulfill his obligation]. And one fulfills his obligation with their stalk, with *demai*, and with the first tithe whose *terumah* has been separated, and with sanctified produce, and second

ובחרחבינא ובמרור. ויצאין בהן בין לחין בין יבשין, אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבשלין. ומצטרפין לכזית. ויוצאין בקלח שלהן, ובדמאי, ובמעשר ראשון שננטלה תרומתו, ובמעשר שני והקדש שנפדו: ז אין שורין את המרסן לתרנגולים, אבל חולטין. האשה לא תשרה את המרסן שתוליד בידה למרחץ, אבל שפה היא בבשרה יבש. לא ילעוס אדם חטין ויניח על מכתו בפסח, מפני שהן מחמיצות: ח אין גותנין את הקמח לתוך החרסת או לתוך החרדל, ואם נתן, יאכל מיד, ורבי מאיר אוסר. אין מבשלין את

tithe which has been redeemed [as was explained above regarding matzah].

(7) One may not soak [even in cold water] bran for [feeding] fowls [lest it leaven], but one may scald it [scalding effectively eliminates the possibility of leavening; however, the custom is to forbid this as well]. A woman may not soak bran [creating a paste] to take with her to the baths [to spread on her skin], but she may rub it [dry bran] on her skin [even though her skin is wet]. One may not chew wheat and place it on his wound on Pesah, because it turns into *hametz*.

(8) Flour may not be mixed into *haroset* [which is a meat-tenderizer made with vinegar and water to which flour was usually added] or into mustard [which had been mixed with water (Tosfot Yom Tov)], and if he did [put it into mustard which is sharper than the *haroset* tenderizer, slowing down the leavening process], he eats it immediately [whereas, one who mixed flour into *haroset* must

רבנו עובדיה מברטנורא

שהוא ירק שקורין לו בלע"ז קרשפ"ל: ובתמכא. טיב הגדל סביבות הדקל: ובחרחבינא. אלקרצענינ"א בערבי: ובמרור. מין כוסברתא הוא מר ביותר: בין לחים בין יבשים. דוקא בקלח שלהן כדאמרין בסיפא ויוצאים בקלח שלהן. אבל עלין, לחין אין, יבשים לא: שלוקים. מבושלין יותר מדי עד שנמוחים: כבושים. בחומץ: מבושלין. כדרך בישול: ומצטרפין לכזית. לצאת ידי חובת מרור. והוא הדין בחמשת מיני דגן שמצטרפין בכזית לצאת ידי חובת מצה. ואתרווייהו קאי: ז אין שורין את המורסן. במים קרים וכל שכן פושרין כדי לתת לפני התרנגולים: אבל חולטין. ברותחין. שכל זמן שהמים רותחים אינו יכול להחמיץ. והאידיא נהוג עלמא איסורא אפילו בחליטה ברותחים: לא תשרה את המורסן. לשוף בו בשרה מפני שמחמיץ בשרייתו: אבל שפה היא. מורסן על בשרה יבש אף על גב שמים טופחים על בשרה: לא ילעוס. לא יכוס בשיניו: ח בהרוסת. דבר שיש בו חומץ ומים ועשו לטבל בו בשר: ואם נתן. לתוך החרדל: יאכל מיד. שהחרדל חד

burn it immediately]; But Rabbi Meir forbids [it to be eaten in the case of mustard as well; the *halachah* does not follow Rabbi Meir]. One may not boil

הפסח, לא במשקין ולא במי פירות, אבל סכין ומטבילין אותו בהן. מי תשמישו של נחתום, ישפכו, מפני שהן מחמיצין:

the Pesah-offering, in liquids or in fruit juices [The verse states; “Do not eat any of it ... ובשל מבשל במים — cooked in water,” (Exodus 12:7); the double usage of the root בשל indicates that it is forbidden to be cooked in any way]. But one may baste [while it is being roasted] and dip it in them afterwards [while it is being eaten and we do not say that this interferes with the taste]. The water used by a baker [to cool his hands so that the dough should not stick] must be poured out because it [the particles of dough remaining in the water] becomes *hametz* [it should be poured out on an incline so that the water and the dough particles do not gather].

רבנו עובדיה מברטנורא

ואינו ממנה להחמיץ כמו החרוסת. אבל בחרוסת מודה תנא קמא לר' מאיר דאסור: ור' מאיר אוסר. אף אם נתן לתוך החרדל, דסבר חרדל לאלתר מחמיץ כמו החרוסת. ואין הלכה כר' מאיר: לא במשקין ולא במי פירות. דכתיב (שמות יב) ובשל מבושל, מכל מקום: אבל סכין ומטבילין. לאחר צלייתו, ולא אמרינן שמבטל טעמו. אי נמי, אפילו קודם צלייתו שרי לסוך הפסח במי פירות, דהכי תנן בכיצד צולין, סכו בשמן תרומה אם חבורת בהנים יאכלו: מי תשמישו של נחתום. שמצנן בהן ידי בשעה שמקטף את המצה: ישפכו. במקום מדרון שלא ישארו מכוונסים במקום אחד ויחמיצו: